

גבולות היחידה: במדבר ב', ג'-ל"ד

נושא היחידה: סדר מחנה ישראל במדבר

מס' שיעורים: 1

כותב: מוריה שטרן

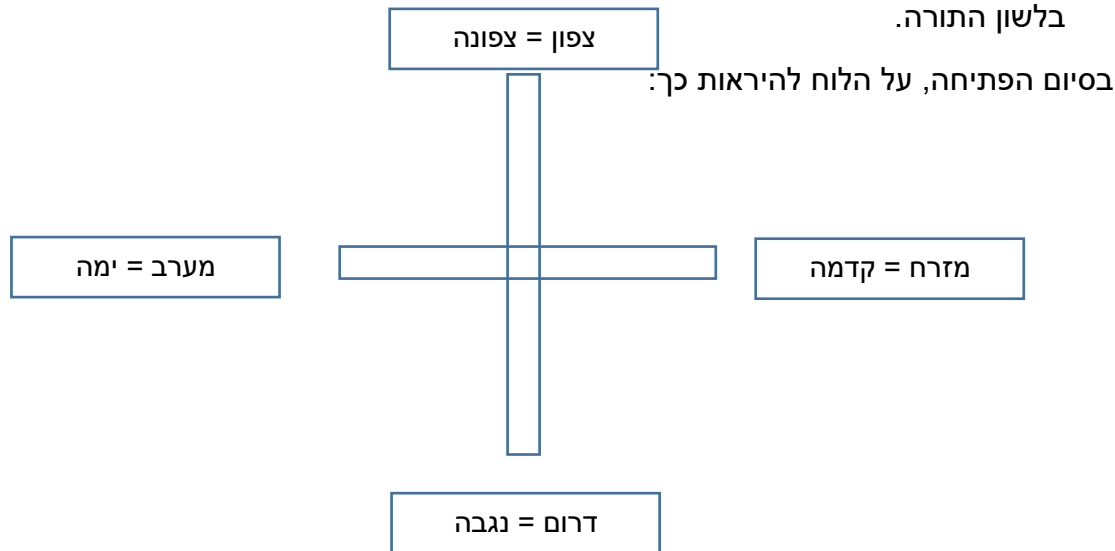
הסבר כללי: עם ישראל נודד במדבר 40 שנה. היה סדר קבוע והגיוני הן להליכה והן לחניה שלו. בעת החניה, היה העם מסודר בצורת "תיבה", כלומר, במלבן. בעת ההליכה, יש מחלוקת האם הלכו בדיוק כפי שחננו, בצורת תיבה, או שהלכו בטור ארוך וישר. אנו נקטנו בשיעור זה כשיטת רש"י המבוארת בפסוק ט' ובפסוק י"ז: "וכשהולכין - הולכין כדרך חנייתן, הלוויים והעגלות באמצע, דגל יהודה במזרח, ושל ראובן בדרום, ושל אפרים במערב, ושל דן בצפון". לסדר החניה עצמו יש שני נימוקים שונים - נלמד את שניהם, ונבין את ההיגיון מאחורי כל דעה.

פתיחה – ימה וקדמה, צפונה ונגבה

- נאמר לתלמידים: בשיעור זה נלמד על סדר ההליכה והחניה של ישראל במדבר. אך לפני כן, עלינו להכיר את הכיוונים (ארבע רוחות השמים) בלשון התורה.
- נבדוק בכיתה בה אנו נמצאים כעת, היכן כל כיוון – צפון, דרום, מזרח ומערב.
- נבקש מכל התלמידים לעמוד ולפנות כל פעם לכיוון שאותו נזכיר: פעם לצפון, פעם לדרום וכן הלאה. אפשר לחזור על התרגיל מספר פעמים – כל פעם בסדר שונה של הכיוונים.
- נחזור לשבת.
- נשאל את התלמידים: האם אתם יודעים כיצד קוראת התורה לכל כיוון וכיוון?
- נשמע תשובות, ונרשום על הלוח: ימה, קדמה, צפונה ונגבה.
- נחשוב יחד עם התלמידים על "תרגום" הכיוונים ללשון ימינו. כאן כל מורה יפעיל שיקול דעת לפי רמת כיתתו – כמה לשמוע את התלמידים מול כמה להקנות להם את הידע.
- נתחיל בכיוון הקל ביותר – צפונה – צפון. ה-ה' היא קריאת כיוון - היא מחליפה את ה-ל" שבתחילת מילה. כמו שבתורה, במקום לכתוב "ירדו למצרים", כותבים "ירדו מצרימה", ובמקום "עלו לירושלים", כותבים "עלו ירושלימה". כך גם כאן - במקום "לצפון", אומרים "צפונה".
- נגבה – על אותו עקרון של ה' מחליפה ל' – נעודד את התלמידים להבין ש"נגבה" פירושו "לנגב". הנגב הוא אזור בדרומה של ארץ ישראל, ולכן "נגבה" – זהו כיוון דרום. "נגב" פירושו מנוגב ממים, כלומר, יבש, שהרי הדרום הוא אכן אזור יבש שיש בו משקעים מועטים.

- "ימה" – שוב, "ימה" משמעו "לים" – נשאל את התלמידים מהו הים הגדול ביותר בארץ ישראל, ונבין כי זהו הים התיכון. ים זה נמצא במערבה של הארץ, ולכן "ימה" – זהו כיוון מערב.
- "קדמה" – זה הכיוון שההסבר שלו הכי רחוק מעולמם של התלמידים. "קדמה" פירושו "לקדם", כלומר, "קדימה". בעולם של פעם, לפני המצאת החשמל, מקור האור העיקרי היה השמש, ולכן "קדימה" פירושו "אל עבר השמש". מכיוון שהשמש זורחת במזרח (גם המילה "מזרח" היא מלשון "זריחה"), אז כשהלכו קדימה, הלכו מזרחה, ולכן "קדמה" זהו מזרח. נסכם את הכיוונים: האדם עומד כשפניו קדימה, למזרח. ומאחוריו מערב (שמש שוקע בערב). כשהוא פורש ידיו לצדדים – משמאלו צפון, ומימינו דרום (הדרום נקרא גם "תימן", או "תימנה". תימן פירושו ימין - הדרום הוא מימין לאדם העומד כשפניו למזרח).
- נרשום על הלוח +, ובו ארבעת הכיוונים בלשון ימינו, ונזמין תלמידים להשלים את הכיוונים בלשון התורה.

עיון בפסוקים:

לפני שנתחיל, שלושה דגשים חשובים למורה:

1. מכיוון שמדובר בפסוקים רבים המספקים מידע "יבש" – לא נקרא אותם בכיתה ברצף, אלא נפנה כל פעם לפסוק ספציפי (פירוט בגוף השיעור).
 2. חשוב מאוד להכין מראש את דף העבודה! מכיוון שכרגע הוא מופיע עם כל התשובות, ואילו אנו רוצים שהתלמידים ימלאו את התשובות בעצמם - לכן בבקשה צלמו את הדף פעם אחת, מחקו בטיפקס את כל השמות, ואז צלמו לפי מספר התלמידים.
 3. העבודה בדף יכולה להתבצע בבודדים, בזוגות, בקבוצות או במליאה. הפעילו שיקול דעת, ובחרו באפשרות המתאימה ביותר לכיתתכם.
- נחלק לתלמידים דף עבודה – נספח 1.

- ניתן זמן למלא אותו, תוך הפניה במקרה הצורך, לפסוקים בהם מופיעים הכיוונים ו/או שמות השבטים. בכיתות ברמה בינונית ומעלה, אין צורך בתיווך הזה - התלמידים יכולים להתמודד בעצמם עם מילוי הדף.

- נעבור על הדף המלא.

- נסביר כי יש שני הסברים שונים לסדר חניה זה (למורה: נא להפעיל שיקול דעת איזה מההסברים להביא קודם - את הרלב"ג הקשור לדרש, או את האברבנאל הקשור לפשט). ההסבר הראשון הוא של הרלב"ג. כדי להבין את ההסבר, צריך לעשות עבודת הכנה: לפתוח בספר בראשית (פרק כ"ה פסוקים כ"ג-כ"ו) היכן שמתוארת הולדת השבטים, ולערוך יחד רשימה מי אימא של מי:

"בְּנֵי לֵאָה, בְּכוֹר יַעֲקֹב רְאוּבֵן; וְשִׁמְעוֹן וְלֵוִי וַיהוּדָה, וַיִּשְׁשֶׁר וַזְּבֻלֹן. בְּנֵי רַחֵל, יוֹסֵף וּבִנְיָמִן. וּבְנֵי בְלָהָה שְׁפָחַת רַחֵל, דָּן וְנַפְתָּלִי. וּבְנֵי זֵלְפָה שְׁפָחַת לֵאָה, גָּד וְאָשֶׁר."

• רחל	• לאה
○ יוסף (אפרים ומנשה)	○ ראובן
○ בנימין	○ שמעון
• בלהה שפחת רחל	○ לוי
○ דן	○ יהודה
○ נפתלי	○ יששכר
• זלפה שפחת לאה	○ זבולון
○ גד	
○ אשר	

- נאמר לתלמידים כי בחניה היה בכל כיוון "שבט מרכזי" מוביל, ואתו היו שני שבטים נוספים.

- נסביר את הנימוק לסדר חניה זה:

- צד מזרח הוא הצד החשוב ביותר - מול פתח אוהל מועד וקודש הקודשים - ולכן חנו שם משה ואהרון ובניו, וכן שבט יהודה, שבט המלוכה.

- ליד יהודה חנו שני אחיו, בני לאה שנולדו אחריו - יששכר וזבולון.

- צד דרום הוא בדרגה השנייה בחשיבות, בגלל הכבש בדרום, ובהמשכו - המזבח. שם

- חנו בני קהת, שתפקידם היה לטפל בכלי הקודש של המשכן. נוסף על כך, חנו שם

- שבט ראובן - בכור מלידה - ואחריו שמעון, הבן השני. במקום לוי, שחונה במעגל

- הפנימי ולא החיצוני - יש את גד, בנה הראשון של זלפה שפחת לאה.

- בצד מערב חנו בני גרשון, שטיפלו באוהל ובמכסהו, וכן שבטי אפרים, מנשה ובנימין, כלומר, בני רחל.
- בצפון חנו בני מררי, וזהו גם מקום חנייתו של דן, המאסף של המחנות, שהוא הראשון מבני השפחות, ויחד אתו חנו אשר - בנה של זלפה שפחת לאה - ונפתלי, בנה של בלהה שפחת רחל.
- נסביר כי הנימוק השני הוא של האברבנאל, שטוען כי הסיבה לסדר החניה היא סיבה אסטרטגית שמטרתה להבטיח שמירה יעילה על המחנה:
 - בצד מזרח, חזית המחנה, חנה המחנה הגדול ביותר – יהודה ואחיו, שמנו יחד 186,400 איש. מפאת גודלו, הוא היעיל ביותר לבלימת התקפה מן החזית.
 - בדרום ובמערב, שמהם אין נשקפת סכנה גדולה, חנו שני המחנות הקטנים – ראובן ואחיו - 151,450 איש, ואפרים ואחיו - 108,100 איש.
 - בצפון שכן שבט דן, המחנה השני בגודלו, שהיה מאסף לכל המחנות ושמנה 157,600 איש - מחנה מצוין להגנת העורף.
- נציין כי זו הסיבה שמציינים כאן את מספר הנפשות בכל שבט, למרות העובדה שהוא זהה למופיע בפרק א'.
- נתבונן בפסוק ט' – "ראשונה יסעו" – כשהענן עולה והכוהנים תוקעים בחצוצרות.

הצעות להמחשה:

- נבקש מהתלמידים לעמוד, וכל פעם נזכיר כיוון אחר, והתלמידים יפנו אל אותו כיוון. בהתחלה נאמר את הכיוונים בלשון ימינו, ולאחר ההסבר – בלשון התורה.
- נסתדר לפי סדר החניה:
 - נכין 18 שלטים, ועל כל שלט נכתוב מילה: ראובן, שמעון, יהודה, יששכר, זבולון, אפרים, מנשה, בנימן, דן, נפתלי, גד, אשר, משה, אהרן, גרשון, קהת, מררי, משכן.
 - נתחלק ל-12 זוגות ול-6 בודדים. שאר התלמידים יהיו הסדרנים (אם הכיתה קטנה, ניתן במקום זוגות, שיהיו בודדים - כל כיתה והחלוקה המתאימה לה).
 - נפנה מרחב בכיתה, או לחלופין, נצא למרחב מחוץ לכיתה.
 - ניתן לכל זוג שם של שבט, וליחידים - את השמות משה, אהרן, גרשון, קהת, מררי, משכן.
 - נסביר כי אנו הולכים כעת להסתדר כמו עם ישראל. יש סדרנים, והם ינהלו את העניין בעזרת הדפים שמילאנו בתחילת השיעור.
 - ניתן זמן לסדרנים, נכוון ונעזור במידת הצורך.

- ניקח מקל של מטאטא בתור עמוד ענן, וכשנעלה אותו ונשמיע קול חצוצרה – כל המחנה יזוז עשרה צעדים.
- ניתן לחזור על הצעידה ככל שמאפשרים הזמן והחשק...

מסרים והפנמה:

- גם כשיוצאים לטיול, לא ללכת סתם - לחשוב מי מוביל, לאן הולכים, מה סדר ההליכה, ועוד.
- עם ישראל כמו צבא, צריך ללכת ולעמוד בצורה מסודרת ביותר. השראת השכינה נעשית כאשר עם ישראל עומד בצורה המתאימה. יש כאן איזה סדר שנותן עוצמה - כל אחד במקום המתאים לו, כמו חטיבת חיילים, שכל אחד משתבץ במקומו ויחד הם יוצרים את הכוח של החטיבה.

סיכום:

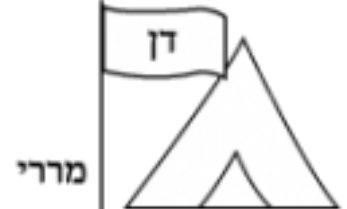
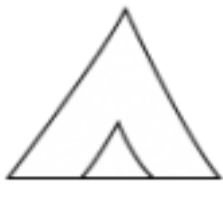
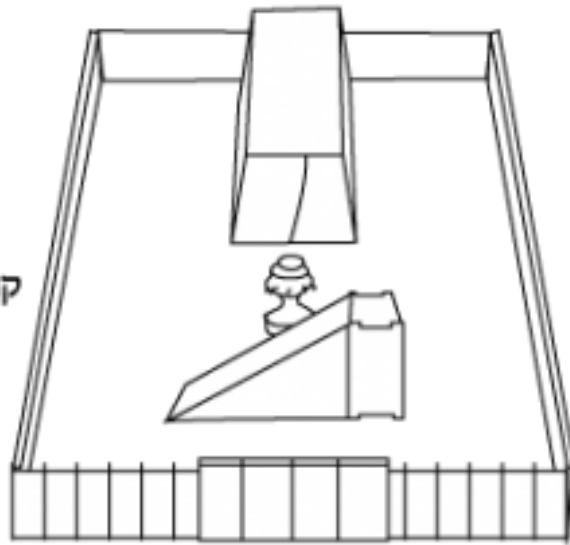

- נקרא את הפסוק האחרון בפרק: "וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כְּכֹל אֲשֶׁר צִוָּה ה' אֶת מֹשֶׁה, כִּן חָנוּ לְדִגְלֵיהֶם וְכִן נָסְעוּ אִישׁ לְמַשְׁפַּחְתּוֹ עַל-בֵּית אָבִיתּוֹ".
- נשאל את התלמידים מה הדגש בפסוק זה.
- נשים לב כי הפסוק מדגיש את הציות המוחלט של עם ישראל לדבר ה' – במשך ארבעים שנה הם לא שינו את סדר ההליכה ואת סדר החניה. הייתה הקשבה לקב"ה, וייתכן שבזכות הקשבה זו – גם הקב"ה "הקשיב" כביכול לעם ומילא את בקשותיהם. כי כשמישהו מתנהג בסדר עם מישהו אחר – גם השני רוצה להתנהג אתו בסדר בחזרה...

במדבר

גרשון

מררי

אהרן

משה

